

## INTERPRETÁCIA A PRAVDA. ÚVOD DO HERMENEUTICKEJ KRUHOVOSTI

GÉRARD GUEST, Chaire de Première Supérieure, Lycée de Versailles

**Chráam a svet: hermeneutická situácia a delírium interpretácie.** Vo svojej *Gramatike predmetov všetkých druhov* ([1], 9–32) vytýka Vincent Descombes – "filozofom" – z hľadiska tradície filozofickej "gramatiky", prijatého s veľkým citom – *príliš rozšírený* a akoby *nenáležitý posun* v správnom používaní pojmu "interpretácia". Jedine správne používanie pojmu "interpretácia" bolo podľa neho vytrhnuté z jeho rodnej pôdy (veštecký a exegetický priestor prorokovania a náboženského zjavenia) a uvoľnil miesto voľnému a nesprávnemu používaniu: používaniu vlastne "posunutému", ktoré by z neho malo urobiť "*filozofickú hermeneutiku*".

Bez toho, že by sme sa chceli vyhnúť problému (čo nemáme v úmysle), takto postavená otázka je *nevyhnutná* pre toho, kto nechce, tak ako nechceme ani my, okolkovať z metodologického viac-menej vyslovene procedurálneho hľadiska s cieľom *uniknúť* – ak by to bolo možné - akoby neodolateľnému priťahovaniu povestného "*hermeneutického kruhu*", ale naopak jednoznačne "*zaviesť*" predpoklad (ako sa patrí "*hermeneutický*"!) jeho *charakteristickej kruhovosti*.

Postup V. Descomba spočíva v tom, že stavia *sémantickú prísnosť* "gramatického" programu povedzme takého Wittgensteina (ktorému pri interpretácii filozofických výpovedí išlo v podstate o "prechod od latentného ne-zmyslu k zjavnému ne-zmyslu") do protikladu s *uvoľnenou sémantickou veľkorysťou* "filozofickej hermeneutiky" fenomenologického razenia, ktorá vraj pomýšľa len na to, aby slepo "dávala zmysel" tomu, čo ho nemá a čo si ho ani nežiada. Tento argument spočíva výlučne v tom, že sa "filozofickej hermeneutike" vytýka, že *neúmerne rozšírila oblasť pôvodnej špecifickej platnosti* vyhranenej "*hermeneutickej situácie*" a že sa tak dostala mimo tej jedinej sféry, kde by si striktné "hermeneutické" chápanie významu zachovalo svoju vecnosť, totiž v posvätnom pásme "*templa*" chápaného ako "*priestor zjavenia*" a ako to, čo je jedine spôsobené *udeľovať* "*hermeneutickú*" "PRAVDU".

Povedané slovami V. Descomba: "*Mimo chrámu niet hermeneutiky*." A to z toho jednoduchého dôvodu (ktorý ostáva preskúmať), že "*mimo chrámu začína delírium interpretácie*"!

**Hermes a Asklépios.** Ak je táto diagnóza jasná, ostáva zistiť, či sa potvrdí (na zrejmu škodu pacienta) alebo či sa chorý – aj keď je to čudné – prinajmenšom z jedného dôvodu, totiž že sa nedozvie o vážnosti svojej choroby, nedožije vysokého veku... Leda že by diagnóza jednoducho *nebola ničím podložená* a domnelý chorý by sa tešil bez vedomia všetkých plnému zdraviu napriek sláve lekárov! Lebo možno i (náročné)

umenie stanoviť diagnózu (čo aj "gramatickú") spadá, aj keď si to vždy nevšimneme, do *interpretácie a hermeneutiky*! Bolo by dosť delikátne rozhodnúť o tejto otázke, teda zistiť, či sa toto nebezpečné umenie nevyhnutne prevádza v chránenom priestore "chrámu" alebo či má, žiaľ, celkom iný osud – *exponovať sa* "svetskému" interpretačnému "delíriu", o ktorom sa predpokladá, že vládne na ulici. Ak však nás dejiny náboženstiev učia, že aj Asklépios mal svoje svätyne, kde sa mohol podľa vlastnej vôle oddávať lekárskej "hermeneutike" slušnej úrovne, učia nás tiež, že všetci tí, čo boli z tejto činnosti vylúčení – obchodníci, poslovia, cestujúci a zloději veľkého formátu –, sa prinajmenšom nachádzali tam, kde boli, pod ochranou – "veľmi hermeneutického" – *Herma...*

Pokiaľ ide o hermeneutiku "mimo chrámu", rozhodne nie je všetko stratené. Všetky šance "svetskej" hermeneutiky – a kvôli úplnosti aj *filozofickej* hermeneutiky – sa azda celkom nerozplynuli.

**Hermeneutika "v chráme": "elementárna hermeneutická situácia".** To, čo *Gramatika V. Descomba* pozoruhodne ozrejmla, je *zvláštna štruktúra interpretačného poľa vlastného "hermeneutike vešťa a exegetu"*. Naše analýzy ukážu čosi, čo vnútri tohto interpretačného poľa vytvára to, čo navrhujeme nazvať "*základným hermeneutickým predpokladom*", ktorý je v ňom podstatne zahrnutý.

To, čo je podľa V. Descomba podstatne charakteristické pre *umenie hermeneuta* pri interpretovaní veštíc, znamení a znakov zjavenia, je riskovať interpretáciu (kvalifikovateľnú potom ako "hermeneutickú") iba v tých privilegovaných prípadoch, kde, aj keď je správa "temná", predsa je len "nepopierateľne správou". Pre definovanie "*hermeneutickej situácie*" je potom *podstatné*, aby "*sa vedelo*" hneď na začiatku, že znaky, ktoré sa majú interpretovať, vyhovujú súčasne týmto trom striktným podmienkam:

1. Znak *sú skutočne znakmi*: inak povedané, niečo bolo skutočne signifikované (ako jednoducho hovorí V. Descombes, "boh prehovoril"). 2. Znak *"sú nepochybne určené nám"*, a to v súlade so zmyslovou "*autentickou*" intenciou. 3. Znak *sú nepochybne nositeľmi "pravdy"*, t.j. "*slov, ktoré nám hovoria, kto sme a čím máme byť*".

V tejto vyhranenej "*hermeneutickej situácii*", nech je interpretácia akokoľvek hazardná, je jej riziko "založené" aspoň v tom, že sa o mne predpokladá, že som si v nej "istý", t.j. 1. že je *autentický zmysel*; 2. že tento zmysel je *adresovaný mne* a vyjadruje sa "*podľa môjho zámeru*"; 3. že tento zmysel *mi odhaľuje* niečo o rozhodujúcej "*pravde*", pričom ide o *moje* najvlastnejšie bytie.

Za týchto okolností ide o zámerné "správy", kde ide o môj "*osud*" a ktoré nepopierateľne pochádzajú z nejakého zdroja zmyslu implikujúceho "*zjavenie pravdy*". Tieto okolnosti spočívajú v znameniach, "*ktoré som nepopierateľne dostal*". Dokonca i podozrenie, že by sme mohli nevedomky interpretovať "*nesprávne*", sa tak zakladá nepochybne len na *predpoklade "pravého" zmyslu*, ktorého "určenie" sa *ma* podstatne dotýka a vylučuje možnosť omylu, pokiaľ ide o adresáta. Podozrenie, ktoré potom vedie k riziku interpretácie, sa práve zakladá na pociťe, že to, čo veštec alebo exegeta zo zmyslu, ktorý dostáva, chápe, "*v skutočnosti nie je to, čo mu bolo zaslané*" – čo

*predpokladá* objektivitu "zásielky". Veštec alebo exegeta teda vychádza z rozlišovania medzi "bezprostredným zmyslom" a "autentickým zmyslom" a z pocitu, že bezprostredný zmysel "vytvára skôr prekážku, ktorá nedovoľuje prístup k "autentickému zmyslu", t.j. k zmyslu, "ktorý by ten, ktorému bolo znamenie určené, nemohol odhaliť bez toho, aby nezistil, že je sebou samým." Lebo (ako dobre ukazuje rozbor V. Descomba, ktorý tu sledujeme) celý problém je v tom, "či zmysel, ktorý dané znamenia majú *pre mňa* (ten, v ktorom si myslím, že ich chápem), je nevyhnutne zmyslom, ktorý majú *pre mňa* (ten, ktorý mi majú udeliť, ten, na prečítanie ktorého som určený)". V interpretácii zmyslu, o ktorom sa predpokladá, že viem, že mi je určený, vždy totiž ide o vzťah človeka k sebe samému (a o oddelenie človeka od seba samého), t.j. o vzťah, ktorý tvorí "ipseitu" poblúdeného a od seba oddeleného vedomia ako miesto "hermeneutického vedomia".

Avšak tento nepokoj, charakteristický pre "hermeneutické vedomie", nie je o nič menej – ba takpovediac, práve preto – oprávnený *pomôcť mu nájsť neočakávanú spásu* v jednoduchej úvahe, podľa ktorej - nech sú riziká interpretácie akékoľvek – mám právo sa domnievať, že keďže správa mi bola určená až do mojej "ipseity" a ide o "zjavenie pravdy", to, čo mi bolo adresované, mi bolo adresované nevyhnutne spôsobom, ktorý zodpovedá mojej senzibilitite.

A táto jediná úvaha stačí na to, aby sme si mysleli, že v tomto špecificky "hermeneutickom" poli zjavenia sa nachádza "bod, ktorého mám právo sa držať – na vlastné nebezpečenstvo –, *zmysel, ktorý pokladám za zmysel, ktorý som mal pochopiť*"; tento "bod" nebol prístupný inak než za cenu "nekonečnej práce čítania a exegézy zjavených znamení"... Aj keď riziko padá na mňa (až po možnosť neverifikovateľnosti), čo sa týka skutočnej identifikácie umiestnenia tohto "bod", *som oprávnený sa domnievať*, ak sa správne situujem v *takto* charakterizovanej "hermeneutickej situácii", že takýto "hermeneutický bod" jestvuje v štruktúre interpretatívneho poľa vlastného "elementárnej hermeneutickej situácii".

**Konštituujúci predpoklad "elementárnej hermeneutickej situácie".** Charakteristická štruktúra "hermeneutickej situácie", ktorú sme práve opísali, nijako nesúvisí s možnou duplicitou či s podozrivou pluralitou významov správy (lebo skutočnosť, že môže byť interpretovaná rôzne, vôbec neznamena, že správa sama by mala všetky tie významy, ktoré sa jej prepožičiavajú); nesúvisí ani s faktom, že by znameniam, preto, že nemajú na prvý pohľad uspokojivý zmysel, bolo treba z "nedostatku niečoho lepšieho", pričom nevieme, prečo (lebo možno ani nie sú "znameniami", ktoré vyžadujú nejaký zmysel), v nejakom prehnanom "Sinngebung" *udelieť* ničím nevyžadovaný zmysel! Avšak táto "hermeneutická" štruktúra vešteckého priestoru "zjavenia" nijako nesúvisí ani so štruktúrou jednoduchého "rozlúštenia" zameraného len na znovunájdenie "šifry, podľa ktorej bol kryptogram zložený". Nie: "základný hermeneutický predpoklad", ktorý je zahrnutý v štruktúre toho, čomu V. Descombes hovorí "elementárna hermeneutická situácia", je zároveň omnoho zložitejší a omnoho imperatívnejší.

To, čo štruktúra charakteristická pre "elementárnu hermeneutickú situáciu" implikuje podstatne ako *základný predpoklad*, je:

1. *predpoklad*, podľa ktorého "vieme, že (...) nejaké slovo, obsahujúce pravdu, ktorú očakávame, bolo zverené reťazi nositeľov, aby sa dostalo až k nám". Je to však tiež: 2. *predpoklad*, podľa ktorého "ak nejaké slovo bolo adresované zvlášť nám, ktorí sme v dejinách, máme právo sa domnievať, že bolo povedané tak, aby sa predralo skúškami prenosu."

Domnienka, vytvorená spojením týchto dvoch predpokladov, sa inak rovná *predpokladu*, podľa ktorého môžeme súdiť, že "zmysel, ktorý má interpretácia odhaliť", je ten jediný, ktorý nám skutočne bude "môcť" byť - lebo na základe hypotézy ním "musí" "môcť" byť! - prístupný aj za cenu nedefinovanej exegézy. Naviac sa však tento divný predpoklad sám anuluje za predpokladu, ktorý je jeho podmienkou *sine qua non*: zo základného predpokladu, že medzi nami a tým, čo sa ponúka na interpretáciu, jestvuje tento zvláštny vzťah určenia, o ktorom vieme pred každou interpretáciou".

Ako to veľmi dobre formuluje V. Descombes: "Ak nie je vylúčené, že nejaký text obsahuje určité zjavenie, potom nie je tiež vylúčené, že hermeneutická interpretácia bude správna". Domnienka vytvorená spojením oboch predpokladov, ktoré sme tu uviedli v ich zložitej artikulácii, je to, čo nám dovoľuje uzavrieť, že "interpretácia je dovolená všade tam, kde je nevyhnutná", alebo že "hermeneutická interpretácia je odôvodnená tam, kde je záväzná." A to práve do tej miery, do akej je "právo interpretácie založené na samotnej tejto situácii", ktorou je "elementárna hermeneutická situácia", len čo ju uznáme v jej vnútornej nevyhnutnosti; na tejto privilegovanej situácii, "v ktorej dostávam znamenia o moci, ktorá sa mi dáva spoznať práve určitým zaslaným znamením". Nejaká situácia je teda "hermeneutická" vtedy a len vtedy, keď "zmysel nemôže chýbať" a keď na základe tohto poznatku môžem predpokladať, že mám právo sa domnievať, že zmysel mi "musí môcť" byť prístupný za cenu interpretácie! A takúto domnienku mám právo formulovať vtedy a len vtedy, keď prijmem za svoj predpoklad, podľa ktorého mi zmysel, ktorý nemôže chýbať, naznačuje "pravdu, ktorá ma poučí o tom, čím mám byť, pravdu, ktorú nepochopím, kým sa nestanem tým, čím sa mám stať". Skrátka: nejaká situácia je "hermeneutickou" len potiaľ, pokiaľ mám právo sa domnievať, že sa tu podáva pravda, ktorú môžem spoznať, pokiaľ som zaangažovaný na prístupe k tejto pravde natoľko, že prijmem túto situáciu za svoju ako ... hermeneutickú! Táto situácia je nepopierateľne hermeneutická iba vtedy, keď pozitívne viem, že ňou je: keď som jediný, komu sa úloha interpretovať jej zmysel vôbec kedy môže adresovať!

**Pozoruhodná kruhosť "elementárnej hermeneutickej situácie."** To, čo sme práve ukázali - sledujúc krok za krokom analýzu V. Descomba - v hrubých črtách, je zároveň vlastná štruktúra interpretácie v "hermeneutickej situácii" a komplexná sieť "predpokladov", ktoré dávajú vnútri takejto štruktúry zmysel a základ interpretácii. Hermeneut "zakladá" svoje právo na interpretáciu na "predpoklade", podľa ktorého nepochybne existuje nejaký "zmysel" na interpretovanie, "zmysel pravdy", ktorý tu musí byť a ktorý "mu" je nepochybne "určený", zmysel, o ktorom preto musí odôvodnene predpokladať, že mu je prístupný, avšak len potiaľ, pokiaľ ho "interpretuje". Tu si však

nemožno nevšimnúť figúru charakteristickej "kruhovosti", onoho povestného "hermeneutického kruhu".

Čo totiž robí hermeneut prijímuc svoje postavenie voči zmyslu (ako "hermeneutické"), ak nie to, že cez a vo svojom interpretačnom úsilí sa podriadi odpovedať na to, o čom sa domnieva, o čom predpokladá a o čom *"predpokladá, že má právo sa domnievať, že je práve jeho postavením voči zmyslu (t.j. práve: "hermeneutickou situáciou")?*

V neobyčajne "kruhovej" figúre, ktorú táto situácia vykazuje, uvažujme o formule, ktorú sme museli použiť vyššie: domnienka, vytvorená spojením predpokladov implikovaných v "elementárnej hermeneutickej situácii", znamená toľko ako *"predpokladat, že máme právo sa domnievať"*, že zmysel určený na interpretovanie je "jediný, ktorý ním skutočne ,môže' byť"; a musíme dodať, že *"iba tým, že na základe hypotézy ,musí môcť' ním byť!"* ("Hermeneutický") predpoklad tu vyžaduje ("hermeneutický") postoj ..., ktorý jediný je schopný ho podporiť tým, že ho rozhodne prijme za svoj. Avšak recipročne, ("hermeneutický") postoj by nemohol podporiť iný predpoklad, než ten, ktorého je schopný len on sám! Základný predpoklad "elementárnej hermeneutickej situácie" sa tu jasne objavuje ako predpoklad imanencie kruhovosti "hermeneutického kruhu".

**Neúprosnoť "kruhu" "hermeneutického predpokladu."** Jediné, čo ešte Gramatike V. Descomba dovoľuje, aby nemusela túto kruhovosť objasniť *ako takú* a aby ju mohla nechať realizovať sa implicitne "v chráme" bez toho, že by ju musela prijať za svoju filozoficky, je práve nejaký predpoklad vôbec: dokonca ten, ktorý umožní vpísať "kruh" do ohrady chrámu (...), aby "svet" a "filozofická gramatika" mohli dúfať, že mu uniknú. V. Descombes má skutočne sklon implicitne predpokladať, že subjekt, o ktorom sa už v charakteristickej "hermeneutickej" situácii uvažuje, sa nepredpokladá v pozícii "vedenia" pred každou interpretáciou, že sa nepredpokladá jeho situácia: že "boh prehovoril", že ide o zjavenie "pravdy", že "správa" je takou a je mu "určená" atď. Jediné za tohto predpokladu si môže totiž V. Descombes nárokovat na to, aby tento veľmi zvláštny vzťah jedinečného určenia, o ktorom predbežne vieme pred každou interpretáciou, kvalifikoval ako "elementárnu hermeneutickú situáciu".

Môže byť však táto podivná podmienka vôbec niekedy splnená? Za akých podmienok by bolo čo len pochopiteľné, že by takou vôbec niekedy mohla byť v zmysle nejakého "vedenia" či "poznania"? To je otázka, ktorú Gramatika V. Descomba, pokiaľ vieme, vôbec nekladie. My sami by sme boli v pokušení na ňu odpovedať, že tam, kde V. Descombes tvrdí, že môže predpokladať nejaké "vedenie", ktorého sa profánnemu svetu nedostane, by sme nikdy neboli v stave nájsť nič lepšieho než viac alebo menej jasne vzatý "predpoklad" ako taký alebo – v tom najhoršom prípade – "domnienku vedenia", totiž "poveru": najčastejšie predsa len "istotu" v zmysle "Gewissheit" posledných Wittgensteinových spisov: "systém prevzatí" mlčky zahrnutý do horizontu našich "jazykových hier" a našich obvyklých "životných foriem"... Skrátka: sme vôbec niekedy schopní "vedieť" - "pred každou interpretáciou" -, že "boh prehovoril", že to, čo hovorí, je "pravda", a že sa ma to týka ako "osud", zatiaľ čo to, čo "boh"



len mohol chcieť povedať, "nevieme"? Nie sme vždy skôr iba v situácii, kedy nemôžeme nič iné než sa "domnievať", "predpokladať" to, "veriť" v to, "mať" o tom presvedčenie alebo vieru" atď? (Toto je to, čo Wittgenstein nazýva "gramatická poznámka".)

A ak je to tak, *všetko sa deje, ako keby nebolo privilegovaného miesta, posvätnej ohrady "chrámu", kde by sme sa mohli o sebe právom domnievať, že "vieme" – "pred každou interpretáciou" –*, že sa nevyhnutne situujeme vo svätom "priestore zjavenia" medzi svätými. Tento odvážny dohad je už skôr sám osebe interpretatívny a "hermeneutický". Tam, kde je autentický hermeneut V. Descomba subjektom hermeneutickej situácie, o ktorom sa domnievame, že vie, náš hermeneut by nanajvýš mohol byť "subjektom, o ktorom sa domnievame, že sa domnieva, že vie" (to prirodzene nijako "nepredpokladá", že "vie" skutočne – bez toho, že by aj tu neriskoval "interpretáciu" – že "boh prehovoril"; nanajvýš však, že "verí", domnieva sa, "predpokladá", "predpokladá, že sa môže domnievať" atď., že je to tak...).

"Hermeneutická situácia" v týchto podmienkach podľa nás nemôže byť skutočnou súčasťou pevného základu práva na interpretáciu inak než spôsobom *nenapraviteľne "kruhovým" a "predpokladovým"*. Lebo ako taká práve nikdy nedovoľuje zásah nejakej istoty "vedenia", ktoré by pochádzalo z "istého zdroja" a "predchádzalo každej interpretácii". Každé "ubezpečenie" o "pravde" ostáva v zajatí kruhovosti "hermeneutickej situácie"; zároveň predpokladá *interpretatívne riziko*, čo sa týka zmyslu "pravdy". A to tak v "chráme" (ktorý by nemohol predstavovať hermeneutickú enklávu v "nehermeneutickom" svete), ako aj v *interpretatívnom priestore "profánneho" sveta*. Hermeneut – aj keby sme sa domnievali, že je chránený posvätnou ohradou chrámu, vystavený profánnemu "delíriu" interpretácie – by nikdy nemohol "odôvodniť" riziko, ktorému sa vystavuje tým, že interpretuje v domnienke, ktorá sama je už "hermeneutická", je "hermeneutickým predpokladom" *par excellence*, uznaným vo svojej kruhovosti, ktorú nemožno obísť: predpokladom slova pravdy, ktoré sa ma týka a je mi určené a o ktorom musím predpokladať, že mi je prístupné s rizikom interpretácie. Hermeneut tu prijíma za svoj – nielen "v chráme", ale *predovšetkým* uprostred "sveta" – nejaký predpoklad, ktorý rozhoduje o ňom samom a "zakladá" ("hermeneutické") postavenie, ktoré bude jeho, *pokiaľ* prijme za svoj predpoklad, podľa ktorého sú *zmysel a pravda* – uprostred sveta – zmyslom určeným na interpretovanie!

Rovnako ako zo slávneho Parmenidovho ontologického kruhu, "nevyjdeme" ani z tohto "kruhu", predstavujúceho "základný hermeneutický predpoklad", bez toho, že by sme tým či oným spôsobom neuskutočnili aj jeho... "predpoklad"!

No "filozofická gramatika" V. Descomba si nárokuje, že môže uniknúť práve tejto *nutnosti hermeneutickej kruhovosti*, pričom sa, podľa nás, pohybuje v jej živle. To je to, čo ustavične "predpokladajú" Descombove analýzy, keď predpokladajú hermeneutiku veľtca a exegéta schopného "vedieť", čoho sa pridŕžať; je to práve *existencia východiska, ktoré by dovolilo uniknúť väzneniu v kruhovosti "hermeneutického kruhu" s cieľom čerpať zo zdroja zmyslu, ktorý nepodlieha interpretácii (...)*. Zatiaľ čo zároveň a z toho istého hľadiska "filozofická hermeneutika" vylučuje, že patrí do "chrámu", a ako vyvrhnutej do profánneho priestoru triviálneho významu sa jej odopiera každá

"hermeneutická" validita len preto, lebo sa o nej predpokladá, že je zbavená každej zjavenej istoty, každého "vedenia o tom, čoho sa pridŕžať" (...).

Paradox je potom nasledovný: práve v mene výnimky (...) z pravidla "hermeneutickej situácie" (...) to, čo práve vyhovuje pravidlu (t.j. domnienka filozofickej hermeneutiky o podstatnej situácii *ne-vedenia*, pokiaľ ide o nepravdepodobnú "reálnosť" správy alebo predpokladaného zámeru zmyslu), je obvinené z toho, že predstavuje výnimku!

Argumenty tohto sporu sú také, že pozorný pozorovateľ si s ním nevie rady. Lebo "filozofická hermeneutika" je tým bez ďalšieho skúmania obvinená z toho, že nie je v obvyklej "hermeneutickej situácii" len preto, lebo naopak prijíma za svoj princíp svojho podrobenia sa pravidlu "hermeneutickej situácie" (...). A to aj keď sa tento proces deje v mene veľteckej inštancie povýšenej na normu a na pravidlo tým, že sa uspokojuje s viac-menej zamlčaným predpokladom, že môže skutočne a legitímne robiť výnimku z pravidla hermeneutickej kruhovosti!

**"Predpoklad pravdy" v kruhu "hermeneutického predpokladu".** Ani z ďalšieho pohľadu sa nezdá, že by analýza V. Descomba prenikla dosť ďaleko v ozrejmení skutočnej štruktúry "hermeneutickej situácie" a "základného predpokladu", ktorý je v nej bezprostredne implikovaný. Nielen že ponecháva (...) (podľa nás iluzórnu) šancu hermeneutike "*templa*", podľa ktorej si môže nárokovať, že vyjde z hermeneutickej kruhovosti, a ignorovať tak *ontologickú nevyhnutnosť* tejto kruhovosti "hermeneutického predpokladu"; no navyiac zabúda uznať nevyhnutne "svetskú" a "svetovú" univerzálnosť základnej črty (...), bez ktorej by sa interpretácia nemohla nikde "na svete" "založiť". V "hermeneutickej situácii" samej, základný "predpoklad", podľa ktorého by interpretácia mohla nadobudnúť zmysel len v ("hermeneutickom") prevzatí "situácie", ktorá je jej situáciou, pretože je interpretáciou "situovanou" V poli "zjavenia" PRAVDY.

No tradícia "filozofickej hermeneutiky" disponuje dosť silnými prostriedkami na to, aby ukázala, že táto "základná" črta vôbec nie je charakteristická iba pre posvätný priestor "*chrámu*". To, čo Gramatika V.Descomba odhaľuje ako štruktúru vlastnú interpretácii, ktorá sa deje vnútri svätyne, je azda práve naopak (avšak až na základe domnienky "vedenia") základnou štruktúrou chápania a interpretovania bez ohľadu na to, kde vo "svete" prebiehajú! Z tejto základnej štruktúry by priestor "*templa*" v zmysle, ktorý mu dáva V. Descombes, mohol byť len veľmi zvláštnym prípadom (...).

Nejde samozrejme o to, aby sme popierali, že "elementárna hermeneutická situácia" nevyhnutne a podstatne neimplikuje "hermeneutický" predpoklad (...) istej štruktúry udeľovania pravdy. Ide o to, aby sme v tomto zmysle pokročili ešte ďalej a nevyhradili túto podstatnú implikáciu "zmyslu pravdy" v každej hermeneutickej situácii jedinému (zastaranému) poľu veľteckej interpretácie, teda poľu (nepochybne fungujúcemu) jednoduchšej exegézy textov zvaných "zjavené".

V tradícii "filozofickej hermeneutiky" musíme ísť až k tvrdeniu, že z hľadiska implikácie istého "pochoopenia zmyslu pravdy" v samotnej koncepcii interpretácie nemôže byť odhalenie "elementárnej" štruktúry "hermeneutického predpokladu" v Gra-

matike V. Descomba dostačujúce. A to dokonca ani do tej miery, do akej si táto "gramatika" nárokuje, že môže obmedziť (...) platnosť štruktúry poľa chápania, ktorá inak prevláda v "profánnom svete" natoľko, že "filozofická gramatika" sama by sa jej nemohla vyhnúť, dokonca ani vo chvíli, keď tvrdí, že tak urobila! V. Descombes môže totiž "profánnemu" svetu uprieť autentickú štruktúru "elementárnej hermeneutickej situácie" iba preto, že ju celú vyhradzuje priestoru "templu" tým, že on sám sa odmieta doň začleniť, a tým, že tomuto "posvätnému" priestoru udeľuje neodôvodnenú výsadu výnimky z nutnosti imanencie hermeneutickému kruhu (...). Subjekt "filozofickej gramatiky" by však pritom musel o sebe predpokladať, že aj on "vie" – akoby "z hľadiska Stria" – to, čo by "vedel" veštec alebo exegéta a čo by "nemohol vedieť" filozof "hermeneutickej situácie"! Pritom nie je jasné, ako by takto chápaná "filozofická gramatika" zároveň mohla "nepredpokladať" určitú "zhodu" zmyslu "pravdy" a "zjavenia", zhodu, za ktorú by ešte mohla byť zodpovedná.

To, čo z tohto hľadiska iste už nastalo, je uskutočnenie trojitého predpokladu vo forme implikácie komplexného spletenia "predpokladov pravdy" a ("ontologických") predpokladov týkajúcich sa zmyslu "bytia".

1. Prvý "predpoklad pravdy" spočíva najskôr v tom, že V. Descombes vo svojich analýzach udeľuje "pravde" zmysel vešteckého "zjavenia" a "určenia" vo vlastnom zmysle, ktorý sa ako "pravda" oznamuje hermeneutovi samo v privilegovanom priestore "templu", a tým dosť explicitne stotožňuje "pravdu" (...) so "zjavenou pravdou viery".

2. Na druhej strane, táto analýza vyjavuje vnútri "elementárnej hermeneutickej situácie" (...) prítomnosť implicitného, ale charakteristického "ontologického predpokladu" implikujúceho (...) prijatie istého typu entít, ktoré "pod súvajú" istú interpretáciu zmyslu "bytia": toho "boha" o ktorom sa domnievame, že "vieme", že prehovoril "pravdivo", tú "moc", o ktorej sa domnievame, že nám odhaľuje "správu" a jej "určenie" a pod.

3. Avšak "filozofická gramatika" sa zároveň situuje zjavne mimo posvätného priestoru "zjavenia", a tým sa nevyhnutne, ipso facto, aspoň z hľadiska "epistemologického predpokladu" dovoľáva iného "zmyslu pravdy": implikuje druhý "predpoklad pravdy", a to svoj vlastný. "Filozofická gramatika" totiž oddeľuje to, čo "vie" veštec-exegéta, od toho, čo nikdy "nebude vedieť" "filozofická hermeneutika", a tým nevyhnutne predpokladá "pochopenie pravdy", ktorá je základom nároku jej vlastných predpokladov na istú "hodnotu pravdy".

**Nutnosť prijatia "hermeneutického kruhu": "základný hermeneutický predpoklad".** Sám nárok "filozofickej gramatiky" môcť tak obmedziť (...) to, čo by spadalo do "hermeneutickej situácie", ktorá náležite opisuje priestor chrámu, a to, čo by do nej nespadlo, dokonca jej nárok na to, že môže uniknúť zároveň kruhu kvalitnej "hermeneutickej" interpretácie a (predpokladanému) "interpretáčnemu delíriu" "filozofickej hermeneutiky", práve toto všetko "predpokladá" nárok na zaujatie "pozície pravdy" (...), ktoré vôbec neprislúcha "elementárnej hermeneutickej situácii" ani "delirujúcim" sklonom filozofa, iluzórne prehlasujúceho uprostred (profánneho) "sveta", že je "v hermeneutickej situácii"...



*Môže to však byť práve takto..., bez akéhokoľvek širšieho "predpokladu"? Možno bez hlbšieho predpokladu tvrdiť, že sme zaujali takúto "pozíciu pravdy", bez toho, že by sme už nepredpokladali implicitné prijatie určitého osvojenia si pravdy za svoje, prijatie určitej interpretácie zmyslu bytia, určitej interpretácie zmyslu... interpretácie?*

Inak povedané: nie sme už vždy "vpísaní" do "kruhu" interpretácie, keď ju zamýšľame "obmedziť", aby sme sa z nej dostali? (alebo aby sme sa vyhlili tomu, že sa v nej ocitneme?)

Práve taká je, ako to iste chápeme, a taká je nevyhnutne základná pozícia "filozofickej hermeneutiky". Aj tento nárok uniknúť živlu "hermeneutickej" interpretácie, "elementárnej hermeneutickej situácii", spĺňa "predpoklad", ktorý charakterizuje "základnú hermeneutickú kruhovosť"; a to až po viac alebo menej tajné "nasadenie" "predpokladového" spletenia "ontologických" predpokladov a predpokladov vzťahujúcich sa na "zmysel pravdy".

Ak je to tak – totiž to, čo si filozofická hermeneutika nárokuje "ukázať", "fenomenologicky" odhaliť –, potom už nemá zmysel "filozofickú hermeneutiku" obviňovať z toho, že neúmerne "rozšírila", za cenu inak hrubého omylu, validitu typu interpretácie, ktorý domnelo vládne "v chráme", na "profánne" a "mundánne" priestory významu. Lebo téza filozofickej hermeneutiky, jednoznačne prijatá za svoju ako taká, nepochybne spočíva v explicitnom pripustení (a bez nároku na výnimku z pravidiel), že "vo svete" niet "situácie", ktorá by skutočne mohla uniknúť kruhu univerzálnej a neprekonateľnej imanencie "hermeneutickej situácie" (...).

No ak je to tak, – a je, prirodzene, úlohou filozofickej hermeneutiky to "fenomenologicky" vykázať –, potom to, čo treba nevyhnutne "prijat" za svoje, (...) je "základný hermeneutický predpoklad", a to jednoduchá "elementárna hermeneutická situácia", ustanovená v "chráme", nemôže "nepredpokladať".

Toto (filozofické) prijatie "základného hermeneutického predpokladu" za svoj, je prekročením toho, čo by implikovalo (nenútené a, zdá sa, fakultatívne) prijatie "elementárnej hermeneutickej situácie", o ktorej sa objektívne predpokladá, že opisuje zvláštny priestor "chrámu" (...). Táto situácia ide ešte ďalej, ak sa ukáže byť schopnou prijať explicitne a metodicky za svoj "základný hermeneutický predpoklad", pri ktorom si určitá koncepcia "filozofickej gramatiky" predsa len nárokuje, že sa mu môže vyhnúť, pričom ho sama skutočne de facto "predpokladá".

Nevyhnutnosť, s akou filozofická hermeneutika rozhodne prijíma za svoj určitý "hermeneutický predpoklad", fenomenologicky uznaný ako neodstrániteľný, sa zakladá na tom, že "hermeneuticky" berie do úvahy dvojité argumentáciu, ktorú sme doteraz stavali proti analýze V. Descomba a ktorú tu musíme znovu pripomenúť. Pokiaľ ide o nárok "filozofickej gramatiky" na obmedzenie miesta "hermeneutického kruhu", v ktorom sama nie je zahrnutá, nemožno sa uspokojiť s koncepciou "hermeneutickej situácie", ktorú ponúka filozofická hermeneutika. Treba ešte preskúmať, či "predpoklad pravdy" tejto "filozofickej gramatiky" sám nespadá do ZÁKLADNÉHO hermeneutického predpokladu, ktorý už "filozofický gramatik" skutočne implicitne využíva a ktorý by hermeneutický filozof (...) mal (nevyhnutne) jednoducho "prijat" za svoj" s plnou

a explicitnou filozofickou zodpovednosťou. Prijatie tohto "základného hermeneutického predpokladu" za svoj sa tak javí nevyhnutným (...) z dvoch nasledovných dôvodov:

1. "Základný hermeneutický predpoklad" nikdy neimplikuje istotu "vedenia", ktoré by (...) bolo výnimkou z "hermeneutického kruhu" a v ktorom by "situácia" "vedela" o sebe, že je už objektívne "hermeneutická", bez toho, že by musela aj v tomto podstúpiť riziko interpretácie. Lebo hermeneuticky toto riziko nie je len rizikom interpretácie obsahu "správy", ale nepochybne aj rizikom samého prijatia "situácie" ako "hermeneutickej": riziko je inherentné "skoku" do "hermeneutického kruhu"! Je to to, čo spôsobuje, že "hermeneutický predpoklad", ktorý nazývame "základný" (...), je v podstate iného rádu než "predpoklad" inherentný jednoduchej "elementárnej hermeneutickej situácii", ktorú si určitá koncepcia "filozofickej gramatiky" nárokuje obmedziť.

2. Filozofická hermeneutika je napokon (...) v stave (...) "fenomenologicky" ukázať (rovnako pokiaľ ide o ňu samu i o pozíciu "filozofickej gramatiky"), že sa nedá postupovať inak než splniť (s rôznym stupňom jasnosti a explikovanosti) "základný predpoklad" nevyhnutného charakteru "hermeneutického kruhu". Lebo zakladajúci akt filozofickej hermeneutiky spočíva v podstate v tom, že má ukázať:

a) že na jednej strane vpísanie sa do kruhovosti "hermeneutického kruhu" je implicitným, ale nevyhnutným "predpokladom" každého nároku na to, že sme už z neho "vystúpili", ako aj každého nároku na limitovanie oblasti validity "kruhu" na takú či onakú "enklávu", o ktorej by sme si mohli myslieť, že sme ju ľahko obmedzili a pritom sme neboli v nej zahrnutí;

b) že na strane druhej filozofická hermeneutika sama nemôže uniknúť kruhovosti "kruhu", a teda sama môže predstavovať len metodické a "reflektujúce" prijatie svojej podstatnej príslušnosti k tejto práve odtiaľ – a v rovnakom zmysle – "základnej" kruhovosti.

Zachovávajme teda jasne rozlíšenie rádu, modality a dosahu, ako aj filozofickej zodpovednosti, rozlíšenie, ktoré sme stanovili medzi "elementárnou hermeneutickou situáciou" (...) na jednej strane a tým, čo sme nazvali na strane druhej "základným hermeneutickým predpokladom", ktorého "predpoklad" metodicky spĺňa hermeneutická filozofia moderny: predpoklad univerzálne nevyhnutného charakteru imanencie hermeneutickej kruhovosti. Paradox, že teraz treba vpísať obmedzenú kruhovosť "elementárnej hermeneutickej situácie" DO všeobjímajúcej (alebo aj "inštančnej") kruhovosti "základného hermeneutického predpokladu" celkom iného rádu, znamená, že vo svojich hrubých črtách (...) analýza štruktúr prvej podoby predpokladu ostáva podivným spôsobom platnou pre štruktúry "základného" predpokladu.

Lebo "hermeneutická situácia" analyzovaná V. Descombom (...) má ďaleko od toho, aby bola jediná, vnútri ktorej by bolo možné predpokladať platnosť trojitého počiatočného predpokladu: 1. nejakej "intencie zmyslu", ktorá by bola skutočne takou; 2. nejakej "správy", ktorá je nevyhnutne "určená" tomu, kto sa stará o jej zmysel ako o "osud"; 3. nejakého "zjavenia", kde skutočne pôjde o udelenie "pravdy".

Tu je nepochybne to, čo sa objavuje rôznymi možnými spôsobmi v živle tradície zmyslu "filozofie" a "vedy", t.j. v oblasti, ktorá ostáva, či chceme alebo nechceme, poľom

"metafyziky", a možno si položiť otázku, či môže "filozofická gramatika" rozumne tvrdiť, že mu zázrakom unikla.

**Kruhovosť "základnej hermeneutickej situácie".** "Hermeneutická situácia" nemôže byť pravým živlom prísneho "založenia" práva na interpretáciu inak než "kruhovým" a "predpokladovým" spôsobom. "Hermeneut", nech sa už vpíše do akéhokoľvek "pries-toru zjavenia", nikdy nemôže "založiť" riziko, ktoré podstupuje "interpretovaním", inak než *prijatím (...) svojho vlastného a neodvolateľného vpísania sa do kruhovosti "hermeneutického kruhu"*; kruhu, v ktorom je pre toho, kto je v ňom situovaný, vždy už splnený "základný hermeneutický predpoklad". Tento "základný" predpoklad spočíva zároveň: 1. v predpoklade (...), podľa ktorého žiadne "vedenie" "pravdy" nemôže "predchádzať žiadnej interpretácii"; a 2. v predpoklade (...), podľa ktorého žiadna interpretácia (...) *nemôže uniknúť nutnosti prijať nejakým spôsobom "základnú hermeneutickú situáciu"*, v ktorej sa *naraz predpokladá to, s čím má každá interpretácia v podstate do činenia*: 1. so "slovom pravdy", 2. ktoré sa *ma* týka a je mi "určené" v mojom bytí; 3. a o ktorom *sa musím mať možnosť domnievať*, že mi je prístupné s rizikom "interpretácie" (...).

A tento trojitý konštitutívny predpoklad "základnej hermeneutickej situácie" nie je možný bez toho, že by vo svojej vnútornej podstate neimplikoval celú zložitú hru "ontologických predpokladov" a "interpretačných predpokladov" zaväzujúcich k "zmyslu pravdy" a k zmyslu "interpretácie" samej.

Všetko, čo takto platilo o jednoduchej "elementárnej hermeneutickej situácii" (...), *platí aj o štruktúre toho, čomu tu hovoríme "základná hermeneutická situácia"*.

Lebo filozofické prijatie (...) tézy nevyhnutnej univerzálnosti každého chápania a interpretácie v kruhovosti "hermeneutického kruhu" sa samo nevyhnutne pohybuje (...) v trojitej dimenzii "základného hermeneutického predpokladu".

Tento "základný hermeneutický predpoklad" je v podstate ten, podľa ktorého:

1. *Vždy sa už zároveň predpokladá (...), že to, čo sa má pochopiť ("zmysel"), je nám "dodané" v dimenzii "zjavenia" PRAVDY (lebo "zmysel", ak sa tu budeme pridržať fregeovskej definície, nie je nič iné než "spôsob danosti" veci či myšlienky, t.j. jej spôsob ukazovania sa takou, ako je "v pravde")*. Interpretácia "štruktúry pravdy" je tak natoľko implikovaná v "hermeneutickej situácii" ako takej, že sama otázka "pravdy interpretácie" sa môže vynoriť (...) len v horizonte nejakého predpokladu "pravdy", ktorý už (kruhovo) zaväzuje chápanie tohto predpokladu aj v tej najnepatnejšej interpretácii: niet "pravdivej" interpretácie bez rizika "interpretácie pravdy".

2. Zároveň sa predpokladá aj "autentický zmysel", ktorého principiálny predpoklad, hermeneuticky riskovaný, tým prijímam, *"týka sa ma" (...)*. To, čo implikuje "predpoklad" (...) akejsi "intencionality" a akoby "intencionálneho určenia" zmyslu pre mňa (aj keby sa toto prijatie muselo uskutočniť v reflektovanej podobe), toto "všetko sa deje akoby..."; avšak, ako učí Wittgenstein: "Ak sa všetko deje tak, ako keby nejaký znak mal význam, tak ho iste má".

3. Nakoniec sa zároveň predpokladá (...), že má "zmysel" interpretovať "zmysel", o ktorom sa domnievam, že môže (a aj musí) byť adresovaný mne, a to z jediného

dôvodu, že sa ma týka. Problém inherentný "hermeneutickej situácii" je vlastne jeho neočakávaným riešením. Tak je to s nepokojom, podozrením a "krízou", ktoré zaujímajú v "hermeneutickom vedomí" konštitutívne miesto, rovnako ako s tým, čo Hölderlin nazýva "nebezpečenstvo" ("*die Gefahr*"): "Tam, kde je nebezpečenstvo, rodí sa aj to, čo zachraňuje." A krajinou tohto "nebezpečenstva", ktorým riziko interpretácie prijaté za svoje, je, je skutočne "svet"; skôr, než to prípadne môže byť "chrám". Podozrenie, ktoré je pri podujatí sa na úlohu interpretácie rozhodujúce, možno potom (kruhovo) odôvodniť iba uvažovaním o "historicitě" a o "tradicionalite" zmyslu, pri ktorom by bolo možné takým či onakým spôsobom chápať možnosť "zmeny" alebo "straty" zmyslu, ktorého interpretácia by sa mohla zamerať na reštitúciu "originárneho zmyslu". To, čo, chápeme, nikdy nemôže "odôvodniť" riziko interpretácie (...) inak než vždy "kruhovým" a "predpokladovým" "odôvodnením". Pohyb "hermeneutického odôvodnenia" spočíva práve v samom prijatí tejto "predpokladovej kruhovosti" (...).

Tieto tri aspekty "základného hermeneutického predpokladu" sú – každý pre seba, i vo vzájomnej artikulácii – prísne a nevyhnutne "kruhové". Nepodliehajú žiadnemu "založeniu pravdy", ktoré by samo nebolo "predpokladové". A "filozofická hermeneutika" tu prijíma rozhodne a metodicky za svoj každý "predpoklad" bez akejkoľvek reštrikcie: "zakladá" a "konštituuje" sa Z tohto prijatia a V tomto prijatí samom s nebezpečenstvom interpretačného rizika, ktoré obsahuje podstatne a vo všetkých svojich modalitách.

**"Hľadisko Sféria" a "in-štančnosť" hermeneutickej situácie:** sféra sveta. Každé podceňovanie základnej šírky kruhovosti "hermeneutického kruhu" (...) znamená ignorovanie podstatnej (...) štruktúry toho, čo Heideggerova fenomenológia popisuje – od *Sein und Zeit* – ako "*In-ständigkeit*", ako "*in-štančnosť*" akejkoľvek "hermeneutickej situácie", TEJ dimenzie ("*Da-sein*"), V živle ktorej jedine môže "dôjsť" k prijatiu "základného predpokladu" "pochopenia" (*Verständnis*) a "predbežného pochopenia" (*Vorverständnis*) bytia a pravdy. "IN-štančnosť", vlastná každej "hermeneutickej situácii" ako takej, spočíva v základnom spôsobe bytia toho, čo je vo svojom bytí samom podstatne "V pravde" formou rozhodného prijatia "základného hermeneutického predpokladu za svoj" (...).

**Spletenie predpokladov** – zdanlivo nerozpleiteľné –, ktoré umožňuje hermeneutická kruhovosť, nie je prepletenosťou nejakého "gordického uzla", ktorý by stačilo rozrezať jediným rozhodnutím, ani prepletenosťou nejakého "začarovaného kruhu", na rozptýlenie ktorého by stačil správny logický postup. Ide naopak o taký druh prepletenosti, ktorého záhada si vyžaduje najviac trpezlivosti, pretože realizácia každého rozhodnutia a každého logického alebo metodologického postupu ho "predpokladá" už pri jeho počiatku. Ide o topologickú varietu, ktorej paradoxná kruhovosť, tak ako v prípade Möbiovhovho prstenca, rozvíja práve "otvorenie" a nie "uzavretie" nekonečnej dimenzie, ktorá je dimenziou "A-léthei". Táto topologická štruktúra, "základná" z fenomenologického hľadiska (...), je štruktúrou "hermeneutického kruhu", v súvislosti s ktorým Heidegger v r. 1927 majstrovsky ukázal, že problémom nie je z neho "vystúpiť" ani sa mu vyhnúť, ale skutočne "doň správne vniknúť"! Zatiaľ čo "poprieť"

tento kruh, zatajiť ho alebo ho chcieť prekonať znamená osudové "nepoznanie" toho, čomu hovoríme "základný hermeneutický predpoklad", každé úsilie, ako ukazuje *Sein und Zeit*, sa musí zamerať na to, aby skočilo originárne a úplne do tohto "kruhu" (*ursprünglich und ganz in diesen "Kreis" zu springen*) ([2], 7–8, 152–153, 314–316).

Z hľadiska interpretácie nie je napokon problém ani natoľko problémom uvedenia do hermeneutickej kruhovosti, ako problémom uvedenia (...) do prijatia našej vlastnej nevyhnutnej "in-štančnosti" kruhovosti "hermeneutického kruhu".

Táto "in-štančnosť" interpretácie (...) môže byť sama "hermeneuticky" prijatá za svoju, len keď dospejeme k uznaniu komplexnej konfigurácie podivného stavu vecí: "In-štančnosť" interpretácie (fakt, že sme navždy v "hermeneutickej situácii") by sa mohla pokladať za "vymedzenú" len počnúc nárokom na zaujatie nejakého... "hľadiska Síría", domnele nehybného; avšak ani jeho dráha, nech sa zdá byť, keď ju konečne začíname tušiť, akokoľvek excentrickou, nemôže uniknúť "vpísaniu" do "dráhy" širšie "predpokladanej" "hermeneutickej kruhovosti": tej istej kruhovosti, ktorú má fenomenologická štruktúra "sveta".

Na základe tejto "hermeneutickej kruhovosti" už aj jednoduchý nárok, že sme dospeli k akémukoľvek "hľadisku Síría", – vždy už nejakým spôsobom a v určitej forme – vždy iba spĺňa "ZÁKLADNÝ predpoklad". Priestor "chrámu" potom už nemôže byť výnimkou zo zákona "základnej hermeneutickej kruhovosti", ktorá je taká istá ako kruhovosť "sveta". A "delírium interpretácie" nezačína pri východe z "chrámu" a na kraji "sveta", ale všade tam, kde vo "svete" (teda aj v "chráme") túžba interpretovať nárokujúca si oslobodiť sa od každého prijatia "predpokladu pravdy" stráca každú požiadavku zodpovedania za "pravdu interpretácie".

Žiaden "posvätný priestor" nikdy nemôže hermeticky obsahovať tajomstvo "hermeneutickej situácie". "Nebezpečenstvo" hermeneutického rizika, ktorému sa vystavujeme vždy najskôr a pôvodne "uprostred sveta", je "v ňom" bezprostredne a ako u nás samých, "v prítomnosti". Pretože niet takej "svätyne", ktorej vlastná štruktúra by nezávisela od "hermeneutickej konfigurácie" "sveta", ako jej jedinej základne (základne nesubstančnej, ale práve "hermeneutickej"). A pretože svet nemá zmysel "sveta" inak než s rizikom a na základe interpretácie, "chrám" je-vystavený-nebezpečenstvu-sveta, tak ako Vrch svätého Michala je-vystavený-nebezpečenstvu-mora. Keby svet už nebol skrz naskrz hermeneutický, žiadne miesto "na svete" by ním nemohlo ani nebolo mohlo byť. Preto keď Herakleitos prijímal VO SVOJEJ kuchyni vydesených návštevníkov sediac pri peci, kde sa prozaicky "zohrieval", pozýval ich dnu s poznámkou, že "aj tu" prebývali "bohovia".

Z francúzskeho originálu *Interprétation et vérité. Introduction a la circularité herméneutique* preložil Jozef Sivák

## LITERATÚRA

[1] DESCOMBES, V.: Grammaire d'objets en tous genres. Paríž 1983.

[2] HEIDEGGER, M.: Sein und Zeit. 15. vyd. Tübingen, vyd. M. Niemeyer 1979.